

Rada Fundacji:
Danuta Przywara - Przewodnicząca
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Ireneusz Cezary Kamiński
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski
Mirosław Wyrzykowski

Zarząd Fundacji:
Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, dnia 5 listopada 2021 r.

1109/2021/PIP/PKu/ZG

**Szanowny Pan
insp. Waldemar Wołowiec
Komendant Wojewódzki Policji
z siedzibą w Radomiu
ul. 11 Listopada 37/59
26-600 Radom**

Szanowny Panie Komendancu,

I. WPROWADZENIE

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: *HFPC, Fundacja*) zwraca się z uprzejmą prośbą o odniesienie się do opisywanej w mediach sprawy śmierci 25-letniego mężczyzny, do której dojdź miało w trakcie interwencji Policji w Mirowie Nowym dnia 2 listopada 2021 r.

II. STAN FAKTYCZNY¹

Jak wynika z doniesień medialnych, w nocy 2 listopada 2021 r. operator Centrum Powiadamiania Ratunkowego otrzymać miał zgłoszenie o agresywnie zachowującym się mężczyźnie. Zgodnie z przytoczoną w Gazecie Wyborczej relacją kobiety składającej zawiadomienie, mężczyzna był pobudzony i agresywny, miał omamy i wyzywał członków rodziny. Na miejsce przyjechał patrol policyjny złożony z dwóch policjantów, wysłane miało być również pogotowie. Mężczyzna, do którego wezwani zostali funkcjonariusze, miał

¹ Na podstawie: M. Rusek, *Śmierć zatrzymanego po użyciu paralizatora. Sekcja wykazała, że udusił się wymiocinami*, Gazeta Wyborcza Radom 4.11.2021 r., <https://radom.wyborcza.pl/radom/7.48201.27766979.smierc-zatrzymanego-po-uzyciu-paralizatora-sekcja-wykazala.html> (dostęp: 4.11.2021 r.), M. Kaluga, *Po tragicznej śmierci w Mirowie Nowym. Prokuratura wszczęła śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci*, Echo Dnia 3.11.2021 r., <https://echodnia.eu/radomskie/po-tragicznej-interwencji-policji-w-mirowie-nowym-prokuratura-wszczela-sledztwo-w-sprawie-nieumyslnego-spowodowania-smierci/ar/c1-15884661> (dostęp: 4.11.2021 r.).

zachowywać się w sposób irracjonalny i agresywny, próbować zaatakować sztachetą policjantów i ratowników.

Wówczas funkcjonariusze mieli użyć paralizatora i obezwładnić 25-latkę. Po założeniu kajdanek miał on być nadal pobudzony, a po ok. 15 minutach miał zacząć tracić przytomność. Pomimo udzielonej na miejscu pomocy medycznej i trwającej około 40 minut reanimacji, 25-latek zmarł.

Z informacji opublikowanych na portalu Echo Dnia wynika, że śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci prowadzi Prokuratura Rejonowa w Szydłowcu. Gazeta Wyborcza wskazuje z kolei, że śledztwo ma być przekazane Prokuraturze Okręgowej w Radomiu. Czynności wyjaśniające miały podjąć również Wydział Kontroli Komendy Wojewódzkiej Policji z siedzibą w Radomiu oraz Biuro Spraw Wewnętrznych Policji. Jak wskazała cytowana w publikacji rzeczniczka KWP w Radomiu, na bieżącym etapie postępowania nie było przesłanek by zawiesić w czynnościach służbowych interweniujących policjantów.

Przeprowadzona w Zakładzie Medycyny Sądowej sekcja zwłok wykazać miała na ciele zmarłego ślady po kajdankach oraz ślady po użyciu paralizatora, nie miała wykazać jednak śladów po mechanicznych obrażeniach, które mogły doprowadzić do zgonu. Wstępne ustalenia dotyczące przyczyny zgonu miały wskazywać na ostrą niewydolność krążeniowo-oddechową wywołaną aspiracją znacznej ilości treści pokarmowej do dróg oddechowych.

III. STAN PRAWNY

Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka. Mając na uwadze, że śmierć osoby pozbawionej wolności (w tym osoby faktycznie pozbawionej wolności w trakcie policyjnej interwencji) może stanowić potencjalne naruszenie art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: *EKPC, Konwencja*), stanowiącego o prawie do życia, Fundacja pragnie poczynić kilka uwag w zakresie wynikających z tego prawa obowiązków państwa.

Zgodnie z art. 2 EKPC, prawo każdego człowieka do życia jest chronione i nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia. Prawo to, podobnie jak wolność od tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, stanowi jedno z najważniejszych praw gwarantowanych

w Konwencji, nie może być derogowane, a wszelkie ograniczenia muszą być rozumiane jak najbardziej ściśle².

Za L. Garlickim podkreślenia wymaga, że pozbawienie wolności przez funkcjonariuszy państwowych oznacza przejęcie przez nich odpowiedzialności za życie i integralność fizyczną danej osoby. Zakłada się bowiem, że – skoro już doszło do pozbawienia wolności – to osoba taka pozostaje pod pełną kontrolą państwa i nie może stwarzać zagrożeń, o jakich mówi art. 2 ust. 2 EKPC³. W przypadku śmierci osoby znajdującej się pod kontrolą państwa, Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: *ETPC, Trybunał*) przyjmuje domniemanie, że doszło do niej w wyniku działań funkcjonariuszy – ciężar przekonującego wykazania, że było inaczej, spoczywać będzie na państwie⁴. Obowiązek ten rozciąga się na przedstawienie spójnego i przekonującego ciągu wydarzeń oraz odpowiednich dowodów świadczących o prawdziwości przedstawionej przez funkcjonariuszy wersji wydarzeń⁵.

Z art. 2 EKPC wynika nie tylko ogólny materialny obowiązek ochrony życia ludzkiego i ściśle z nim powiązany zakaz pozbawiania życia, ale i proceduralny obowiązek przeprowadzenia efektywnego śledztwa w każdym przypadku, gdy zachodzi podejrzenie, że doszło do naruszenia obowiązku materialnego⁶. Konwencja zobowiązuje państwo do wyjaśnienia każdego przypadku utraty życia, który w sposób oczywisty nie wynika z przyczyn naturalnych. Zakaz pozbawiania życia przez funkcjonariuszy państwowych byłby bowiem praktycznie nieefektywny, gdyby nie istniała procedura, w której możliwa byłaby ocena każdego przypadku użycia „śmiertelnej siły”⁷.

Jak podkreśla ETPC „postępowanie karne musi zostać wszczęte i prowadzone z urzędu, gdy tylko władze powezmą wiadomość o przypadku pozbawienia życia”⁸. Samo postępowanie zaś musi mieć charakter efektywny, tzn. musi być prowadzone w sposób pozwalający zarówno na ustalenie przebiegu wypadków, jak i – ewentualne – oskarżenie i ukaranie osób odpowiedzialnych za bezprawne pozbawienie życia. Warto nadmienić, że w warunkach ponoszenia przez władze pełnej odpowiedzialności za życie i zdrowie człowieka (np. w wypadku pozbawienia wolności) nieadekwatność krajowego dochodzenia może doprowadzić do konkluzji, że doszło do naruszenia

² Wyrok ETPC z dnia 27.09.1995 r. w sprawie *McCann i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 18984/91, §§ 146-147.

³ L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1-18*, Tom. 1, Warszawa 2010, s. 81.

⁴ Wyrok ETPC z dnia 27.06.2000 r. w sprawie *Salman przeciwko Turcji*, skarga nr 21986/93, § 100.

⁵ Wyrok ETPC z dnia 26.02.2008 r. w sprawie *Mansuroğlu przeciwko Turcji*, skarga nr 43443/98, § 80.

⁶ Wyrok ETPC z dnia 30.03.2016 r. w sprawie *Armani da Silva przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 5878/08, § 229.

⁷ Wyrok ETPC w sprawie *Armani da Silva...*, § 230.

⁸ Zob. wyrok ETPC z dnia 28.07.1998 r. w sprawie *Ergi przeciwko Turcji*, skarga nr 23818/94, z dnia 6.07.2005 r. w sprawie *Nachova i inni przeciwko Bułgarii*, skargi nr 43577/98 i 43579/98.

art. 2 w aspekcie materialnym⁹. Naruszeniem proceduralnego obowiązku rzetelnego śledztwa będą m.in. sytuacje, gdy prowadzący postępowanie będą osobami współpracującymi z osobami podejrzanymi¹⁰, zaniechanie przeprowadzenia czynności niezbędnych dla wyjaśnienia okoliczności sprawy¹¹, jak również niewystarczająco krytyczna ocena wersji wydarzeń przedstawionej przez podejrzanych funkcjonariuszy¹².

Śmierć człowieka nie będzie uznana za sprzeczną z tym artykułem wyłącznie w enumeratywnie wymienionych w art. 2 ust. 2 Konwencji sytuacjach, o ile wynika ona z bezwzględnie koniecznego użycia siły. „Bezwzględna konieczność” w tym zakresie oznacza w szczególności konieczność rygorystycznej oceny, czy takie użycie siły było ściśle proporcjonalne do zamierzonego celu (wymienionego w art. 2 ust. 2 EKPC – obronie przed bezprawną przemocą, zgodnego z prawem zatrzymania, zgodnych z prawem działań podjętych w celu tłumienia zamieszek lub powstania). Brać należy pod uwagę również całokształt okoliczności towarzyszących danej sytuacji, w tym również możliwość kontrolowania sytuacji przez funkcjonariuszy czy przygotowania się do interwencji i zaplanowania jej przebiegu¹³. Ocena ta powinna zmierzać również do ustalenia, czy władze publiczne podjęły należyte starania w celu minimalizowania ryzyka dla życia osób, w sprawie których interweniowano¹⁴.

W realiach niniejszej sprawy podkreślenia wymaga – za stanowiskiem ETPC – że użycie paralizatora, jako środka przymusu bezpośredniego znanego jako powodujący silny ból i mogący powodować nieodwracalne negatywne skutki, powinno być szczegółowo uregulowane, a funkcjonariusze powinni być w tym zakresie odpowiednio przeszkoleni. Ze względu na szczególne właściwości paralizatorów tym ważniejsze będzie ściśle przestrzeganie zasady proporcjonalności stosowania środków przymusu bezpośredniego¹⁵.

Ogólne zasady stosowania paralizatorów w świetle zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania wypracował Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: *CPT, Komitet*). Komitet wskazał w tym zakresie, że używanie broni tego rodzaju powinno podlegać regułom

⁹ Wyrok ETPC z dnia 24 marca 2009 r. w sprawie *Moisiejew przeciwko Polsce*, skarga nr 11818/02, § 65.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 15.05.2007 r. w sprawie *Ramsahai i inni przeciwko Holandii*, skarga nr 52391/99, §§ 335-341.

¹¹ Wyrok ETPC z dnia 4.04.2006 r. w sprawie *Sergey Shevchenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 32478/02, §§ 72-73, wyrok ETPC z dnia 20.05.1999 r. w sprawie *Oğur przeciwko Turcji*, skarga nr 21594/93, §§ 90-93.

¹² Wyrok ETPC z dnia 8.04.2004 r. w sprawie *Ózalp i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 32457/96, § 45.

¹³ Wyrok ETPC w sprawie *McCann i inni...*, §§ 149-150, wyrok ETPC z dnia 9.10.1997 r. w sprawie *Andronicou i Constantinou przeciwko Cypru*, skarga nr 25052/94, § 182.

¹⁴ Wyrok ETPC w sprawie *Bubbins przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 50196/99, § 141.

¹⁵ Wyrok ETPC z dnia 30.09.2014 r. w sprawie *Anzhelo Georgiev i inni przeciwko Bułgarii*, skarga nr 51284/09, § 75-78.

konieczności, subsydiarności, wcześniejszego ostrzegania (jeśli to możliwe) i ostrożności¹⁶. Stosowanie paralizatorów powinno być w ocenie CPT ograniczone do sytuacji, w których istnieje „realne i natychmiastowe niebezpieczeństwo dla życia bądź ryzyko ciężkiego zranienia”, o ile mniej obeszczadniające metody okazały się nieskuteczne i użycie paralizatora stanowi „jedyną możliwą alternatywę dla użycia metody prezentującej większe ryzyko zranienia lub śmierci”¹⁷. Do podobnych wniosków doszedł Komitet Przeciwko Torturom (dalej: CAT), który podkreślił, że paralizatory powinny być wykorzystywane przez funkcjonariuszy wyłącznie w jak najbardziej ograniczonym zakresie, gdy istnieje realne i bezpośrednie zagrożenie dla życia lub ryzyko ciężkiego zranienia, wyłącznie jako substytut broni śmiertelnej, wyłącznie przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy¹⁸.

CPT zwracał również uwagę na potencjalne skutki użycia paralizatorów dla zdrowia i życia osoby, w stosunku do której ich użyto i podkreśla, że stosowanie paralizatorów wobec osób niekontrolujących swojego zachowania (w tym ze względu na zażycie substancji odurzających) może być szczególnie problematyczne – osoby takie nie zawsze będą w stanie zrozumieć wcześniejsze ostrzeżenia i mogą zareagować w sposób irracjonalny. Z tego względu CPT zaleca unikanie stosowania paralizatorów w takich sytuacjach, bowiem zwiększa to ryzyko śmierci lub zranienia¹⁹. Biuro Narodów Zjednoczonych ds. narkotyków i przestępczości (dalej: UNODC) wraz z Biurem Wysokiego Komisarza ONZ ds. praw człowieka (dalej: OHCHR) podkreśliły zagrożenia związane ze stosowaniem paralizatorów wobec osób znajdujących się pod wpływem narkotyków i podobnych substancji, wskazując, że jest to jedna z grup najbardziej narażonych na negatywne skutki takich urządzeń²⁰. OHCHR podkreśla w tym zakresie, że agresywne zachowanie prowadzące do użycia paralizatora przez funkcjonariuszy policji, może wynikać z problemów związanych ze zdrowiem psychicznym – tym ważniejsze jest odpowiednie przeszkolenie policjantów wyposażonych w paralizatory. Niezbędne jest, by byli oni świadomi szczególnego zagrożenia i byli przygotowani do deeskalacji sytuacji²¹.

Na marginesie odnotować warto, że podobne zalecenia CPT kierował również bezpośrednio do polskich władz po wizytacji w Polsce w 2017 r. W tym zakresie Komitet zalecił zwrócenie szczególnej uwagi na instruowanie funkcjonariuszy Policji w odniesieniu do stosowania paralizatorów, w szczególności wskazując, że mogą być one używane jedynie przy

¹⁶ CPT, *Broń elektryczna. Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego*, CPT/Inf (2010) 28-part, § 69.

¹⁷ Tamże, § 70.

¹⁸ Zob. np. Raport CAT o Portugalii z 2013 r., CAT/C/PRT/CO-5-6, § 15; raport CAT o Portugalii z 2019 r., CAT/C/PRT/CO/7, § 29-30, raport CAT o Holandii z 2013 r., CAT/C/NLD/CO/5-6, § 27.

¹⁹ CPT, *Broń...*, § 79.

²⁰ UNODC, OHCHR, *Resource book on the use of force and firearms in law enforcement*, Nowy Jork 2017, s. 92.

²¹ OHCHR, *Guidance on less-lethal weapons in law enforcement*, Nowy Jork i Genewa 2020, § 7.4.7.

rzeczywistym i bezpośrednim zagrożeniu życia lub ryzyku poważnych obrażeń, przy poszanowaniu zasad konieczności, subsydiarności, wcześniejszego ostrzegania i ostrożności²². Podkreślenia w tym zakresie wymaga, że niezależnie od wybranych środków przymusu bezpośredniego w trakcie interwencji funkcjonariusze mogą używać siły wyłącznie w ściśle niezbędnym zakresie, minimalizując jednocześnie potencjalnie wyrządzoną krzywdę²³.

IV. WNIOSKI

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie podkreślić, że z art. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka wynika zarówno obowiązek państwa powstrzymania się przed umyślnym i bezprawnym pozbawieniem życia, jak i rzetelnego i efektywnego wyjaśnienia każdego przypadku, w którym zachodzi przypuszczenie, że do śmierci dojdzie mogło wskutek działania funkcjonariuszy.

Mając na uwadze powyższe uwagi, przypadek śmierci 25-latką w Mirowie Nowym może budzić poważne wątpliwości i powinien zostać wyjaśniony w sposób odpowiadający wymogom wynikającym z art. 2 EKPC. Szczególne zaniepokojenie wzbudza fakt zastosowania paralizatora wobec osoby zachowującej się w sposób irracjonalny, mogący sugerować brak zrozumienia poleceń i ostrzeżeń funkcjonariuszy.

Z tego względu Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwraca się z uprzejmą prośbą do Pana Komendanta o wnikliwe zbadanie przedmiotowej sprawy i poinformowanie Fundacji o poczynionych ustaleniach.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Zespół Wyrezy Stenogramu

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU
Piotr Kładoczny
Piotr Kładoczny

²² Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, § 22.

²³ Tamże, § 21.